

JURIDICUM

Tvångsvård på grund av brister i omsorgen
Är det förenlighet med barnets bästa?

Martina Olsen

VT 2020

RV600G Rättsvetenskaplig kandidatkurs med examensarbete, 15 högskolepoäng

Examinator: Adam Croon
Handledare: Carl-Johan Wase

Summary

Most children grow up together with their family in a safe environment with good conditions. However, there are children who are neglected and mistreated in their home and where the social services need to intervene in order to protect the child. If there are lack the care of the child and there exist a real risk of harm of the child's health or development, the social services must intervene and ensure that the child gets protection and in some case care outside their own home, if it is in the best interest of the child. This is done under article 2 of LVU. This paper addresses the legal conditions for compulsory care of children due to lack of care and examines whether it is compatible with the best interest of the child. In order to answer the purpose, the legal dogmatic method is used to determine the applicable law using the sources of law. This paper shows that the conditions for compulsory care due to lack of care cover a variety of situations. A certain extent of lack of care is required and this lack of care also requires entailing a real risk of harm to the child's health and development. Thus, there must exist a concrete and clear risk of harm. This places high demands on the risk assessment. However, it cannot be set too high demands so that harm already has taken place in order for compulsory care to be possible. Furthermore, it is clear from the paper that the best interest of the child must be vital in whether compulsory care should take place. Taking the best interest of the child into account requires an individual assessment based on the individual case. The best interest of the child includes taking the individual child's needs and interest into account and assess whether the child's needs are being met by the parents. This is compatible with the assessment of the legal conditions under article 2 of LVU. In practice, however, the determination of the child's needs and whether the parents meet the needs is difficult and requires a comprehensive assessment. Lastly, whether compulsory care of children is compatible with the best interest of the child depends on the specific case.

Sammanfattning

De flesta barn växer upp tillsammans med sin familj under trygga och goda förhållanden. Men det finns barn som utsätts för vanvård och far illa i hemmet och där socialnämnden behöver ingripa för att skydda barnet. Om det föreligger brister i omsorgen om barnet och det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas måste socialnämnden ingripa och se till att de får det skydd och stöd som de behöver och även vård och fostran utanför det egna hemmet om barnets bästa motiverar det. Detta görs med stöd av 2 § LVU. Uppsatsen behandlar de rättsliga förutsättningarna för tvångsvård av barn på grund av brister i omsorgen och undersöker huruvida det är förenligt med barnets bästa. För att besvara syftet används den rättsdogmatiska metoden för att fastställa gällande rätt med hjälp av rättskällorna. Uppsatsen visar att förutsättningarna för tvångsvård på grund av brister i omsorgen täcker en mängd olika situationer. Det krävs en viss omfattning av brister i omsorgen och det krävs även att dessa omsorgsbrister medför en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas. Det måste således finnas en konkret och klar risk för skada. Detta ställer högre krav på den riskbedömningen som måste göras, samtidigt som för höga krav inte får ställas så att det krävs konstaterad skada för att tvångsvård ska kunna ske. Vidare framgår det av uppsatsen att barnets bästa måste vara avgörande i fråga om ett omhändertagande ska ske. Att beakta barnets bästa kräver en individuell bedömning med utgångspunkt i det enskilda fallet. Barnets bästa handlar om att klarlägga det enskilda barnets behov och intresse och bedöma om barnets behov tillgodoses av föräldrarna. Rent teoretiskt stämmer detta väl överens med bedömningen av de rättsliga förutsättningarna för tvångsvård enligt 2 § LVU. I praktiken är det emellertid svårt då fastställandet av såväl barnets behov och om föräldrarna tillgodoser behoven kräver en omfattande bedömningen. Huruvida tvångsvård av barn är förenligt med barnets bästa beror på det specifika fallet.

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1 Syfte	6
1.2 Frågeställningar	6
1.3 Metod och material	6
1.4 Disposition	7
2. Tvångsvård av barn	7
2.1 Historisk bakgrund	8
2.2 Förutsättningar för tvångsvård enligt 2 § LVU	9
2.2.1 Samtycke	10
2.2.2 Miljöfallen	10
2.2.3 Påtaglig risk för skada	11
2.2.4 Barnets bästa	12
3. Tvångsvård på grund av brister i omsorgen	13
3.1 Närmare om brister i omsorgen	13
3.1.1 Fysiska omsorgsbrister	13
3.1.2 Psykiska omsorgsbrister	14
3.2 Svårigheter vid tolkningen och tillämpningen	15
4. Barnets bästa vid tvångsvård på grund av brister i omsorgen	16
4.1 Definition av barnets bästa	16
4.2 Bedömning av barnets bästa	17
4.2.1 Barnets behov	17
4.2.2 Barnets intresse	18
4.3 Barnets bästa vid tvångsvård	19
5. Diskussion och slutsats	21
5.1 Vad avses med brister i omsorgen enligt 2 § LVU och hur ska påtaglig risk för skada tolkas i det sammanhanget?	22
5.2 På vilket sätt ska barnets bästa beaktas i fråga om tvångsvård enligt 2 § LVU, främst när det gäller brister i omsorgen?	23
5.3 Barnets bästa förenlighet med tvångsvård av barn	24
5.4 Slutsats	24
6. Källförteckning	26
Offentligt tryck	26
Propositioner	26

Statens offentliga utredningar	26
Övrigt	26
<i>Litteratur</i>	26
<i>Artiklar</i>	26
<i>Elektroniska källor</i>	27
<i>Domstolsavgörande</i>	27

1. Inledning

I varje barns grundläggande rättigheter ingår att få omvårdnad, trygghet och en god fostran och att inte bli utsatt för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Det är föräldrarna som har det primära ansvaret för ett barns uppfostran och välmående.¹ De flesta barn växer upp tillsammans med sin familj under trygga och goda förhållanden.² Men det finns barn som utsätts för vanvård och far illa i hemmet och där socialnämnden behöver ingripa för att skydda barnet och förhindra att barnet utvecklas ogynnsamt.³ Om det föreligger brister i omsorgen om ett barn och det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas kan det med hänsyn till barnets bästa vara nödvändigt att omhänderta barnet och bereda vård utanför hemmet. Detta görs med stöd av 2 § Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

1.1 Syfte

Syftet med uppsatsen är att studera de rättsliga förutsättningarna av tvångsvård på grund av brister i omsorgen enligt 2 § LVU och i detta sammanhang utreda huruvida det är förenligt med barnets bästa.

1.2 Frågeställningar

För att besvara syftet tar utredningen sin utgångspunkt i följande frågeställningar:

- i) Vad avses med brister i omsorgen enligt 2 § LVU och hur ska påtaglig risk för skada tolkas i det sammanhanget?
- ii) På vilket sätt ska barnets bästa beaktas i fråga om tvångsvård enligt 2 § LVU, främst när det gäller brister i omsorgen?

1.3 Metod och material

Den metod som kommer att användas för att besvara uppsatsens frågeställningar är en rättsdogmatisk metod. En rättsdogmatisk metod innebär att man tar hjälp av allmänt accepterade rättskällor för att fastställa gällande rätt. Metoden är passande då uppsatsens syfte kräver en omfattande analys och tolkning av de aktuella rättskällorna för att klargöra gällande rätt. De svårigheter som kan tänkas uppstå med den rättsdogmatiska metoden är att det finns risk för felaktig beskrivning av gällande rätt eftersom tolkning ger utrymme till subjektivitet och värderingar. Därför krävs det transparens och att ha ett kritiskt förhållningssätt för att objektivt kunna fastställa gällande rätt. Detta innebär att gällande rätt efter att ha fastställts kommer att kritiserars. Det är också viktigt att vara försiktig så att analysen av hur gällande rätt ser ut inte förväxlas med hur gällande rätt borde se ut.⁴

För att besvara uppsatsens frågeställningar krävs det att först och främst att ta reda på de relevanta rättskällorna, det vill säga lagar, rättspraxis och lagförarbeten.⁵ Sedan kommer det ske

---

¹ 6 kap. 1 och 2 §§ FB.

² Prop. 2012/13:10, s. 24.

³ Barnombudsmannen, 2020. *Dom tror att dom vet bättre. Barnet som rättighetsbärare*, s. 4.

⁴ Nääv, Maria & Zamboni, Mauro, 2018. *Juridisk metodlära*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur, s. 21, 24 och 26.

⁵ Nääv, Maria & Zamboni, Mauro, 2018. *Juridisk metodlära*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur, s. 28.

en tolkning av dessa rättskällor som kommer tillämpas på de aktuella frågeställningarna. Därefter görs en analys av utredningen efterföljt av en diskussion och slutsats.

Besvarandet av frågeställningarna kommer göras med genomgång och analys av dels lagtext och dels lagförarbeten. Lagtext som främst kommer användas är LVU, Socialtjänstlag (2001:453) (SoL) och Föräldrabalk (1949:381) (FB). Även Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter kommer att granskas, främst artikel 3 som tar upp barnets bästa. Då det inte finns någon närmare definition av varken ”brister i omsorgen”, ”påtaglig risk för skada” eller ”barnets bästa” i lagtexten ska lagförarbeten främst användas för att tydliggöra och tolka dessa. Lagförarbeten är en viktig rättskälla som ger anvisning om vilken innebörd lagtexten ska ges. Med det sagt ska lagförarbetena dock bara ses som rekommendationer om hur lagrum bör tolkas och är alltså inte juridiskt bindande.⁶ De lagförarbeten som kommer granskas är i huvudsak förarbetena till LVU och SoL samt förarbeten avseende att stärka barnets rättigheter i lagstiftningen. Även betänkanden från statens offentliga utredningar (SOU) ska granskas, främst de gällande barnets bästa. För att klargöra barnets bästa kommer FN:s barnrättskommitténs allmänna kommentar användas. Dessa källor ger emellertid en relativ bred och allmän förklaring av vad barnets bästa innebär och rättspraxis kommer således användas för att ge en närmare bild av vad barnets bästa innebär i enskilda fall gällande tvångsvård.

Rättspraxis kommer även användas för att klargöra vad som avses med rekvisiten brister i omsorgen och påtaglig risk för skada. Rättspraxis är emellertid inte juridiskt bindande på samma sätt som den av riksdagen stiftade lagar, men kommer ses som något vägledande som visar hur rekvisiten ska tolkas och tillämpas i praktiken.⁷ Socialstyrelsens handbok för socialtjänsten gällande LVU kommer också användas för vidare beskrivning av hur LVU ska tillämpas. En del andrahandskällor såsom litteratur ska användas i syfte att få en inblick i ämnet samt inhämta grundläggande fakta om barn och deras behov.

1.4 Disposition

Uppsatsen är uppdelad i tre huvuddelar. Den första delen är en bakgrund till tvångsvård av barn och behandlar dels en historisk bakgrund och dels de rättsliga förutsättningarna för tvångsvård i allmänhet. Den andra delen behandlar tvångsvård på grund av brister i omsorgen och redogör för rekvisitet mer djupgående. Den sista delen redogör för barnets bästa och hur det ska beaktas i fråga om tvångsvård. Uppsatsen avslutas med en diskussion som besvarar syfte, dels behandlas rekvisitet brister i omsorgen och sedan barnets bästa i sammanhanget.

2. Tvångsvård av barn

De flesta barn i Sverige växer upp under trygga och goda förhållanden.⁸ Sverige är ett av de bästa länderna för barn att växa upp i. Trots det finns det barn som far illa och utsätts för allvarliga rättighetskränkningar varje dag.⁹ I varje barns grundläggande rättigheter ingår att få omvårdnad, trygghet och en god fostran och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Det är föräldrarna som har det primära ansvaret för ett barns

---

⁶ Svensson, Gustav, 2012. *Högsta förvaltningsdomstolen och tvångsvården. Om betydelsen i rättssäkerhetshänseende av domstolens domar angående LVU och LVM*. Stockholm: Norstedts Juridik, s. 20.

⁷ Hellner, Jan, 1994. *Rättsteori. En introduktion*. Andra upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik, s. 96.

⁸ Prop. 2012/13:10, s. 24.

⁹ Barnombudsmannen, 2020. *Dom tror att dom vet bättre. Barnet som rättighetsbärare*, s. 4.

uppfostran och välmående.¹⁰ I de fall barnets behov åsidosätts måste socialnämnden ingripa för att skydda barnet.¹¹

Socialnämnden har ett särskilt ansvar att verka för att barn växer upp under goda och trygga förhållanden.¹² Detta innebär att det föreligger en skyldighet att förhindra att barn far illa. Om barn riskerar att utvecklas ogynnsamt ska socialnämnden se till att de får det skydd och stöd som de behöver och även vård och fostran utanför det egna hemmet om barnets bästa motiverar det. Stöd och insatser ska främst ges i frivilliga former i samråd med barnet och föräldrarna. Om frivilliga insatser inte kan komma till stånd måste socialnämnden ha befogenheter att kunna ingripa ändå. LVU ger socialnämnden sådana befogenheter att gå in vid sidan av föräldrarna och bereda barnet vård och stöd utanför hemmet. På så sätt kompletterar LVU i situationer när de frivilliga insatserna enligt SoL är otillräckliga och det saknas samtycke till den vård som är nödvändig för barnet. Lagens syfte är således att säkerställa samhällets möjligheter att alltid kunna ge barn den hjälp och det stöd de behöver.¹³

Nedan redogörs historisk bakgrund, hur den sociala barn- och ungdomsvården såg ut förr till hur den har format dagens LVU. Det redogörs även för hur barnets ställning såväl som i samhälle och lagstiftning har stärkts, speciellt tack vare barnkonventionen. Vidare görs en övergripande genomgång av de rättsliga förutsättningarna för tvångsvård enligt 2 § LVU.

2.1 Historisk bakgrund

Synen på barn och deras rättigheter har utvecklats drastiskt de senaste 150 åren. Förr sågs inte barn som individer med egenvärde och rättigheter som vuxna, utan barn sågs som föräldrarnas egendom. Det var upp till föräldrarna att, efter eget tycke, uppfostra sina barn¹⁴ och barnaga var både tillåtet och vanligt förekommande. Med den starka föräldramakt som existerade var det en självklarhet att samhället inte skulle lägga sig i hur barn hade det.¹⁵

Under 1900-talet började barn tas mer på allvar och barnets ställning i lagstiftningen stärktes. Den första barnavårdslagen kom år 1924 vilket gjorde det möjligt för samhället att ingripa när barn far illa i föräldrahemmet. Om ett barns liv eller hälsa utsattes för fara kunde samhället omhänderta barnet, i vissa fall mot föräldrarnas vilja.¹⁶ 1924 års barnavårdslag kom att ersättas av 1960 års barnavårdslag som betonade det förebyggande arbetet med frivilliga stöd- och hjälpåtgärder. Ett ingripande skulle då ske med samtycke från föräldrarna eller barnet själv om han eller hon fyllt 15 år. 1960 års barnavårdslag stärkte även rättssäkerheten vid tvångsvård. Förutsättningarna för tvångsvård delades upp i två situationer där antingen ”miljöfall” eller ”beteendefall” skulle föreligga.¹⁷

År 1982 antogs socialtjänstreformen och 1960 års barnavårdslag ersattes av SoL och LVU.¹⁸ Socialtjänstreformen innebar en drastisk förändring i synen på hur samhället bör ge stöd och hjälp till dem som behöver det. Beslut skulle då fattas i samförstånd med den enskilde vilket

---

¹⁰ 6 kap. 1 och 2 §§ FB.

¹¹ SOU 2015:71, s. 289.

¹² 5 kap. 1 § SoL.

¹³ Prop. 1989/90:28, s. 38.

¹⁴ Barnombudsmannen, 2020. *Dom tror att dom vet bättre. Barnet som rättighetsbärare*, s. 11.

¹⁵ Prop. 1989/90:28, s. 37.

¹⁶ Prop. 2002/03:53, s. 34.

¹⁷ SOU 2015:71, s. 155.

¹⁸ Prop. 1989/90:28, s. 37.

innebar att stöd och hjälp främst skulle ges i frivilliga former till dem som behövde det.¹⁹ Om frivilliga insatser inte kunde komma till stånd gav LVU samhället befogenhet att ingripa ändå genom ett omhändertagande för att kunna förhindra att barn far illa.²⁰ I LVU infördes samma uppdelning i miljö- och beteendefall som tidigare funnits i barnavårdslagen. Miljöfallen handlade om brister i omsorgen eller något annat förhållanden i hemmet som medförde fara för barnets hälsa eller utveckling och beteendefallen innebar att barnet själv utsatte sin hälsa eller utveckling för allvarlig fara.²¹

I den allmänna debatten som följde efter socialtjänstreformen framfördes mycket kritik gällande förutsättningarna för tvångsvård enligt LVU. Bland annat ansågs utformningen i lagen vara för allmänt och vagt, vilket gällde framförallt begreppen ”fara” och ”brister i omsorgen”.²² Detta ledde till att förutsättningarna för ett ingripande enligt 2 § LVU preciserades. Lagtexten kompletterades med rekvisiten ”misshandel” och ”otillbörligt utnyttjande” och begreppet ”fara” ersattes med ”påtaglig risk för skada”. Senare kom även ”misshandel” att utökas med ”psykisk eller fysisk misshandel”.²³

Sedan socialtjänstreformen ikraftträdande år 1982 har den sociala barn- och ungdomsvården förändrats mycket. Både SoL och LVU har reviderats och genomgått många ändringar i syfte att försöka stärka barnets ställning. En händelse som bidragit till att barnets ställning stärkts i lagstiftningen är Sveriges ratificering av FN:s konvention om barnets rättigheter år 1990.²⁴ Sedan ratificeringen har många lagar fått ett förstärkt barnrättsperspektiv. År 1997 infördes det bland annat bestämmelser i SoL om barns rätt att komma till tals och om att barnets bästa alltid ska beaktas vid åtgärder som rör barn.²⁵ Sedan 2003 finns samma bestämmelser i LVU.²⁶ Konventionen gäller numera som svensk lag och trädde i kraft den 1 januari 2020 som Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (kommer här efter nämnas som ”barnkonventionen”).

Förändringarna som har redovisats ovan är vad som har föranlett till den nu gällande LVU vi har idag. Mot bakgrund av vad som har framgått kommer den aktuella regleringen beskrivas för att på så sätt få en uppfattning om dagens förutsättningar för tvångsvård på grund av brister i omsorgen.

2.2 Förutsättningar för tvångsvård enligt 2 § LVU

Förutsättningar för tvångsvård framgår av 1 § 2 st. LVU som anger att den som är under 18 år ska beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med samtycke av vårdnadshavare eller barnet själv när denne fyllt 15 år. Vidare framgår av 1 § 5 st. LVU att vid beslut enligt denna lag ska vad som är bäst för den unge vara avgörande. Nedan redogörs närmare om hur samtycke som förutsättning ska bedömas samt miljöfallen i 2 § och påtaglig risk för skada. Eftersom beteendefallen i 3 § LVU inte omfattas av uppsatsens syfte kommer dessa inte tas upp.

---

¹⁹ Prop. 2002/03:53, s. 45.

²⁰ Prop. 1989/90:28, s. 37.

²¹ SOU 2015:71, s. 157.

²² Prop. 1989/90:28, s. 64.

²³ SOU 2015:71, s. 158.

²⁴ Prop. 2012/13:10, s. 27.

²⁵ Prop. 2002/03:53, s. 45.

²⁶ Prop. 2012/13:10, s. 35.

2.2.1 Samtycke

Som nämnts tidigare bygger SoL på frivillighet, vilket framgår av 1 § LVU som anger att insatser inom socialtjänsten ska göras i samförstånd med barnet och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i SoL. En förutsättning för att LVU ska bli tillämplig är således att det saknas samtycke till behövlig vård. Lagen är dock inte nödvändigtvis bunden till om samtycke föreligger eller inte. Bland annat kan lagen bli tillämplig i situationer då socialnämnden inte kan få tag på föräldrarna om de till exempel befinner sig utomlands. Det kan också vara situationer då socialnämnden har anledning att tro att föräldrarnas samtycke inte är uppriktigt menat och att de på lång sikt inte är villiga att låta vården genomföras.²⁷ Som förutsättning för lagens tillämpning anges därför att det *kan antas* att behövlig vård inte kan ges med samtycke.

Samtycke till behövlig vård ska lämnas av den eller dem som har vårdnaden av barnet samt barnet själv när denne har fyllt 15 år.²⁸ Det kan ibland uppstå en situation där vårdnadshavarna samtycker till frivillig vård medan barnet själv inte samtycker. Om barnet har fyllt 15 år ska dennes samtycke tillmätas självständig betydelse, vilket alltså innebär att LVU blir tillämplig om barnet själv inte samtycker.²⁹

Det framgår inte i lagtexten hur samtycket ska vara utformat för att anses godtagbart, men i lagförarbeten anges att samtycket bör lämnas skriftligen.³⁰ Samtycket utgör inte bara den rättsliga grunden för tvångsvård utan avgränsar också socialnämndens befogenheter till vad vårdnadshavarna eller barnet har samtyckt till. Därför är det viktigt att det tydligt framgår vad samtycket omfattar.³¹ Samtycket ska således ges skriftligen till den vård som socialnämnden anser behövlig. Lämnas inte samtycke medför detta alltså en förutsättning för tvångsvård.

Förutom samtycke till behövlig vård krävs även att det föreligger någon av situationerna som anges i 2 §, det vill säga de så kallade ”miljöfallen”. Dessa redogörs nedan.

2.2.2 Miljöfallen

Miljöfallen tar sikte på missförhållanden i hemmet eller barnets närmiljö.³² Enligt 2 § LVU föreligger förutsättningar för vård om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

Paragrafen innehåller alltså fyra miljörekvisit som är

- Fysisk eller psykisk misshandel.
- Otillbörligt utnyttjande.
- Brister i omsorgen.

---

²⁷ Prop. 1979/80:1, s. 581.

²⁸ 1 § 2 st. LVU.

²⁹ Socialstyrelsen, 2020, *LVU - handbok för socialtjänsten*, s. 48.

³⁰ Prop. 1979/80:1, s. 581.

³¹ Socialstyrelsen, 2020, *LVU - handbok för socialtjänsten*, s. 49.

³² 2 och 3 §§ LVU.

- Något annat förhållande i hemmet.

Det första miljörekvisitet utgörs av att barnet har blivit utsatt för ”*fysisk eller psykisk misshandel*”. Fysisk misshandel omfattar alla former av kroppslig bestraffning och innebär att ett barn utsätts för kroppsskada, sjukdom, smärta eller annat liknande.³³ Psykisk misshandel innebär att barnet utsätts för psykiskt lidande genom kränkningar, nedvärdering eller terrorisering.³⁴ Det kan t.ex. handla om orimligt hårda bestraffningar, avvisande, påtvingad isolering från sociala kontakter eller bevittnad våld mellan föräldrarna.³⁵

Nästa rekvisit som räknas upp i 2 § LVU omfattar att barnet utsätts för ett ”*otillbörligt utnyttjande*”. Detta innebär t.ex. att föräldrarna utnyttjar barnet sexuellt eller i pornografiskt syfte. Det kan också vara fråga om att föräldrarna lägger ett för stort självständigt ansvar på barnet att ta hand om syskon eller föräldrarna själva så att barnet riskerar att ta skada av det.³⁶

Det tredje rekvisitet utgörs av ”*brister i omsorgen*” och avser situationer då ett barn utsätts för vanvård och inte får tillräcklig omvårdnad i sitt hem.³⁷ Eftersom uppsatsen tar fokus på att granska ”brister i omsorgen”, följer en relativ djupgående redogörelse av detta rekvisit i avsnitt 3.

Det sista miljörekvisitet ”*något annat förhållande*” i hemmet omfattar bland annat missförhållanden i hemmet som främst beror på någon annan än vårdnadshavaren, som till exempel en sambo till denne. Det kan även handla om fall där en förälder inte knyter an till barnet.³⁸

Med ”*hemmet*” menas både föräldrahemmet och annat hem där barnet vistas stadigvarande.³⁹ LVU ska alltså tillämpas även om barnet befinner sig i ett annat hem än det egna. ”Hemmet” avser emellertid inte bara bostaden utan omfattar alla de situationer då barnet direkt eller indirekt står under vårdnadshavarens inflytande.⁴⁰

Att ett eller flera miljörekvisit är uppfyllda är emellertid inte tillräckliga för att LVU ska bli tillämplig. Lagrummet innehåller även ett prognosrekvisit som innebär att det måste finnas ”en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas”, vilket redovisas nedan.

2.2.3 Påtaglig risk för skada

Som nämnts ovan innehåller 2 § LVU ett prognosrekvisit som är att det ska finnas en ”påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas”. För att lagrummet ska bli tillämplig krävs alltså att det på grund av missförhållandena finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. Det är således risken för barnets hälsa eller utveckling som är det avgörande kriteriet.⁴¹

---

³³ Prop. 2002/03:53, s. 48.

³⁴ Prop 1989/90:28, s. 65.

³⁵ Prop. 2002/03:53, s. 48.

³⁶ Prop. 1989/90:28, s. 65.

³⁷ Prop. 1989/90:28, s. 107.

³⁸ Prop. 1989/90:28, s. 107.

³⁹ Prop. 1979/80:1, s. 581.

⁴⁰ Prop 1989/90:28, s 107.

⁴¹ Prop. 2002/03:53, s. 82.

”Påtaglig risk för skada” innebär att det ska finnas en klar och konkret risk för skada på barnets hälsa eller utveckling. Hälsa eller utveckling omfattar en persons psykiska eller fysiska hälsa eller sociala utveckling. Det ska gå att fastställa att risken för skada har en sådan påverkan på barnets hälsa eller utveckling att barnet har ett tydligt vårdbehov. En övergående eller ringa risk för skada är alltså inte tillräcklig. Subjektiva antaganden eller irrelevanta omständigheter såsom allmänna samhällsvärderingar får heller inte ligga till grund för tvångsvård. För att ett ingripande enligt lagen ska kunna ske krävs det att det föreligger konkreta omständigheter som talar för en risk.⁴²

Det bör dock betonas att risken för skada inte alltid behöver ha inträffat när ett ingripande aktualiseras. Det kan t.ex. vara fråga om att socialnämnden behöver omhänderta ett nyfött barn. Ju yngre ett barn är desto svårare kan det vara att styrka antagandet med tillräckligt konkreta omständigheter. I dessa fall måste socialnämnden och domstolarna bedöma vilka risker barnet utsätts för om ett omhändertagande inte görs. Detta innebär således att det i bedömningen om risken för skada ingår att göra ett antagande om en framtida sannolikhet för skada.⁴³ Så var fallet i RÅ 1995 ref. 64 där regeringsrätten i bedömningen huruvida påtaglig risk för skada förelåg beaktade om det fanns risker för att skada skulle uppkomma senare hos barnen långt fram i tiden. Däremot anförde regeringsrätten i RÅ 2009 ref. 64 att hypotetiska resonemang om framtida händelser inte kan ligga till grund för ett beslut om tvångsvård. Regeringsrätten betonade att en sådan allvarlig åtgärd som tvångsvård måste beslutas med utgångspunkt i barnets aktuella situation och en klart förutsägbar utveckling av denna.

Det får emellertid inte sättas för höga krav så att det krävs konstaterad skada för att tvångsvård med stöd av LVU ska bli tillämpligt.⁴⁴ I lagförarbetena framgår att en lag som är avsedd att utgöra skydd för barn aldrig får byggas på förutsättningen att ett barn redan har blivit utsatt för en konstaterad skada. Samhället bör kunna ingripa i ett tidigare skede, innan skada skett, när det finns större möjligheter att vända en ogynnsam utveckling.⁴⁵ Om bedömningen av tvångsvård av barn inte får göras med hänsyn till framtida risk för skada, finns det en risk för att barnet inte omhändertas förrän skada redan har skett, vilket inte är i linje med LVU:s syfte som en skyddslagstiftning för barn.⁴⁶ Med det sagt kan det således bedömas att ett antagande om en framtida sannolikhet bör kunna göras.

Mot bakgrund av vad som framgått ovan kräver LVU ett antagande av såväl nutida risker som framtida risker gällande vilka risker som föreligger om ett omhändertagande inte görs.⁴⁷ Avslutningsvis bör det i bedömningen om ”påtaglig risk för skada” göras en individuell riskbedömning med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.⁴⁸

2.2.4 Barnets bästa

Enligt 1 § 5 st. LVU ska vad som är bäst för barnet vara avgörande vid beslut enligt denna lag. Detta innebär att tvångsvård med stöd av LVU enbart ska ske i de fall då det anses vara för

---

⁴² Prop. 1989/90:28, s. 61, 107.

⁴³ Socialstyrelsen, 2020. *LVU- Handbok för socialtjänsten*, s. 57.

⁴⁴ Anna Singer, *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle* (Sjunde upplagan, Norstedts Juridik 2019) 256.

⁴⁵ Prop. 1989/90:28, s. 61, 63.

⁴⁶ SOU 2015:71, s. 351.

⁴⁷ SOU 2015:71, s. 315.

⁴⁸ Singer, Anna, 2019. *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*. Sjunde upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik, s. 256.

barnets bästa. Både socialnämnden och domstolen ska beakta barnets bästa i bedömningar och beslut som rör barn.⁴⁹

Barnrättskommittén understryker att barnets bästa omfattar tre delar:

1. *En materiell rättighet*, vilket innebär att det är en rättighet att få barnets bästa bedömt i beslut som gäller barnet och att denna rättighet alltid ska tillämpas när ett beslut fattas som rör barn.
2. *En grundläggande rättslig tolkningsprincip*, vilket betyder att om en rättsregel är öppen för fler än en tolkning ska den tolkning som mest tillgodoser barnets bästa ha företräde.
3. *Ett tillvägagångssätt*, vilket innebär att en beslutsprocess som kommer påverka ett barn måste innehålla en utvärdering av eventuella positiva eller negativa konsekvenser för barnet. Beslutsmotiveringen måste uttryckligt visa att hänsyn har tagits till barnets bästa, det vill säga att den beskriver hur hänsyn har tagits till barnets bästa, vad som har ansetts vara barnets bästa, vilka kriterier detta grundas på samt hur barnets intressen har vägts mot andra intressen.⁵⁰

I avsnitt 4 redogörs hur barnets bästa ska bedömas vid tvångsvård av barn, både som en rättighet, tolkningsprincip och som ett tillvägagångssätt.

3. Tvångsvård på grund av brister i omsorgen

Brister i omsorgen är ett av de fyra miljöfallen i 2 § LVU. För att tvångsvård enligt 2 § LVU ska bli tillämplig på grund av brister i omsorgen krävs det att omsorgsbristerna är sådana att det medför en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas. Nedan redogörs närmare vad brister i omsorgen innebär och hur påtaglig risk för skada ska tolkas i det sammanhanget.

3.1 Närmare om brister i omsorgen

Brister i omsorgen avser situationer då ett barn utsätts för vanvård och inte får tillräcklig omvårdnad i sitt hem.⁵¹ Brister i omsorgen kan handla om såväl den fysiska som den psykiska omsorgen.⁵² Den fysiska omsorgen omfattar materiella behov såsom bostad och uppehälle och möjlighet att utbilda sig efter sina önskemål, behov och förutsättningar och den psykiska omsorgen handlar om att barnet får omtanke, trygghet och förståelse och att barnet får uppfostran av sina föräldrar.⁵³ Brister i omsorgen omfattar således en mängd olika situationer, vilka några av dem redogörs nedan.

3.1.1 Fysiska omsorgsbrister

I lagförarbetena anges att brister i den fysiska omsorgen kan vara fråga om att barnet allvarligt missköts i fråga om hygien, kläder eller mat. I RÅ 1992 ref. 6 anförde socialnämnden att det förekom brister i den fysiska omsorgen på grund av bristande hygien, klädval, mathållning och

---

⁴⁹ Socialstyrelsen, 2009. *Barnets rätt och LVU Om barnet i rättsprocessen*, s. 17.

⁵⁰ Barnombudsmannen, 2013. *Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) om Barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet*, s. 5.

⁵¹ Prop. 1989/90:28, s. 107.

⁵² Svensson, Gustav, 2012. *Högsta förvaltningsdomstolen och tvångsvården. Om betydelsen i rättssäkerhetskänseende av domstolens domar angående LVU och LVM*. Stockholm: Norstedts Juridik, s. 118.

⁵³ Bris, 2020. *Barnets rättigheter i familjen*. <https://www.bris.se/for-vuxna-om-barn/barnets-rattigheter/barnets-rattigheter-i-familjen/>. (hämtad 2020-05-08)

sängtider. Regeringsrätten ansåg emellertid inte att de påtalade bristerna kunde anses vara av så allvarlig karaktär att barnet utsatts för vanvård och därmed var förutsättningarna för tvångsvård enligt LVU inte uppfyllda. För att brister i den fysiska omsorgen ska leda till tvångsvård fordras alltså att barnet missköts så allvarligt i fråga om hygien, kläder eller mat att barnet utsätts för vanvård.

Brister i den fysiska omsorgen omfattar även fall då föräldrarna inte medverkar till att barnet får nödvändig medicinsk behandling. I lagförarbetena nämns exempel såsom att föräldrarna vägrar ge barnet en behövlig blodtransfusion eller inte tar barnet till sjukgymnast vid rörelseförhinder.⁵⁴ Annat exempel framgår av RÅ 1987 ref 160 där regeringsrätten ansåg brister i omsorgen föreligga då vårdnadshavare inte observerat ett armbrott på sitt treåriga barn och underlåtit att söka vård för detta. I RÅ 1995 ref. 39 anförde socialnämnden att det förelåg brister i omsorgen då föräldrarna inte hade följt läkares rekommendationer om längden av en sjukhusvistelse i samband med att barnet föddes respektive inläggning av barnet i samband med kräkningssymtom. Regeringsrätten ansåg emellertid inte att omsorgsbristerna var sådana att de innebar en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skulle skadas och förutsättningarna för tvångsvård var därmed inte uppfyllda.

En annan omsorgsbrist som kan hänföras till den fysiska omsorgen är fall då barn inte kommer till skolan och barns rätt till utbildning förvägras. I Sverige har alla barn skolplikt och rätt till utbildning⁵⁵ och det är föräldrarna som ansvarar för att barnet ska få en tillfredsställande utbildning.⁵⁶ Om barnet inte tillförsäkras dess rätt till utbildning och det kan anses medföra en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas kan tvångsvård enligt LVU bli tillämplig. Det ska dock handla om en frånvaro i viss omfattning och som beror på föräldrarnas bristande omvårdnad för att vård enligt 2 § LVU ska komma ifråga.⁵⁷ I RÅ 1996 ref. 61 anförde socialnämnden att vårdnadshavaren brustit i omsorgen dels då barnet på grund av kronisk trötthet, depression m.m. försummat sin skolgång och vårdnadshavarens ansträngningar att lösa barnets problem inte har varit tillräckliga. Regeringsrätten ansåg dock inte att förutsättningarna för tvångsvård var uppfyllda då barnet vid domstillfället bland annat fyllt 16 och att barnets skolplikt därmed upphört.

3.1.2 Psykiska omsorgsbrister

I lagförarbetena anges att brister i den psykiska omsorgen kan handla om att barnets känslomässiga och psykiska behov allvarligt eftersätts. Det kan till exempel vara på grund av missbruk eller psykisk störning hos någon av föräldrarna. Vad som dock är viktigt att nämna och som tidigare konstaterats är att problem hos föräldrarna i sig inte kan ligga till grund för tvångsvård, utan det som är relevant är hur dessa problem påverkar barnet.⁵⁸

I RÅ 1995 ref. 46 uppkom fråga om det till följd av psykisk störning hos en ensamstående förälder ansågs föreligga brister i omsorgen som skulle medföra en påtaglig risk för skada av ett barns hälsa eller utveckling. I bedömningen uppgav regeringsrätten att det måste finnas konkreta omständigheter som talar för att en skaderisk föreligger. Regeringsrätten fann att det av de uttalanden som gjorts av barnpsykiatriska experter framgick betydande osäkerheter gällande både sannolikheten för skador hos barnet och vid vilken tidpunkt eventuella skador

---

⁵⁴ Prop. 1989/90:28 s. 108.

⁵⁵ Socialstyrelsen, 2020. *LVU- handbok för socialtjänsten*, s. 72.

⁵⁶ Prop. 2002/03:53, s. 42.

⁵⁷ Socialstyrelsen, 2020. *LVU- handbok för socialtjänsten*, s. 72.

⁵⁸ Prop. 1989/90:28, s. 65 och 107.

kan väntas uppkomma. Regeringsrätten bedömde därmed att vad som förekommit i fallet inte visar att det föreligger sådana brister i omsorgen som skulle medföra en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas. Förutsättningarna för tvångsvård enligt LVU var därför inte uppfyllt. En psykisk störning hos en förälder kan således i sig inte utgöra grund för tvångsvård, utan enbart om det skulle medföra en påtaglig risk för skada av ett barns hälsa eller utveckling.

Ett annat exempel som kan utgöra brister i den psykiska omsorgen är då barnet inte behandlas på ett lämpligt sätt i förhållande till sin ålder. Det kan t.ex. handla om att föräldrarna ger för lite omsorg i förhållande till barnets ålder eller åt andra hållet behandlar äldre barn som om de vore mycket mindre, vilket hindrar deras utveckling.⁵⁹ Så var fallet i RÅ 1999 not 83 där regeringsrätten fann att vårdnadshavare brustit i omsorgen om barnets psykiska hälsa och utveckling genom att inte behandla barnet efter hennes ålder. Då bristerna i omsorgen ansågs redan ha skadat barnet och påtaglig risk förelåg för att barnets hälsa och utveckling ytterligare skulle skadas bedömde regeringsrätten att barnets skulle omhändertas med stöd av LVU.

Brister i den psykiska omsorgen omfattar även situationer då föräldrarna lämnar över ansvaret för barnet på andra personer i en miljö som är skadlig för barnet och underlåter att flytta barnet där ifrån. Som tidigare konstaterat är det viktigt att barn växer upp i en god och trygg miljö och om det kan antas att föräldrarna inte kan tillförsäkra detta, vare sig om det är i det egna hemmet eller andras hem, kan det alltså anses föreligga brister i omsorgen. Det kan också vara fråga om att barnet lämnas i hem med goda förhållanden men att föräldrarna lämnar barnet i olika miljöer i en sådan omfattning att barnet tar skada. Barn behöver kontinuitet och möjlighet att knyta an till vuxna⁶⁰ och om barn inte får växa upp i ett stabilt förhållande kan detta alltså ligga till grund för tvångsvård enligt LVU.

3.2 Svårigheter vid tolkning och tillämpning av rekvisitet

I den allmänna debatten som följde efter socialtjänstreformen hävdades att begreppet ”brister i omsorgen” var så pass vagt och oklart formulerat att det skulle ge upphov till missuppfattningar och tolkningsproblem. De menade att begreppet kunde innefatta alla risk och problemsituationer i en familj och det därför skulle kunna tillämpas i fråga om alla barn. Då vaghet och oklarhet i lagtext kan leda till missuppfattningar och tolkningsproblem är det viktigt av rättssäkerhetsskäl att lagreglerna blir så tydliga och preciserade som möjligt.⁶¹

Å andra sidan anges i förarbetena att begreppet ”brister i omsorgen” avsiktligt är allmänt formulerat för att kunna täcka en mängd situationer och ge utrymme till flera tolkningar. En skyddslagstiftning för barn måste täcka alla situationer där ett barn kan fara illa för att kunna ingripa om det behövs och för att kunna säkerställa skydd för barn. Samtidigt anges att utformningen av lagtexten måste undvika formuleringar som är så allmänna och vaga att de kan leda till tolkningsproblem och subjektiva bedömningar.⁶² I SOU 2015:71 har det emellertid konstaterats att förutsättningarna för tvångsvård enligt 2 § LVU bör behållas som de är. De

---

⁵⁹ SOU 2015:71, s. 295.

⁶⁰ SOU 2015:71, s. 295.

⁶¹ Prop. 1989/90:28, s. 64.

⁶² Prop. 1989/90:28, s. 51.

menade att rekvisiten är väl inarbetade och att det har utvecklats rättspraxis som bidrar till ökad förutsägbarhet och likvärdighet i tillämpningen av rekvisiten.⁶³

4. Barnets bästa vid tvångsvård på grund av brister i omsorgen

I barnkonventionens artikel 9 framgår att barn inte ska skiljas från sina föräldrar mot deras vilja utom i de fall då ett åtskiljande bedöms vara nödvändigt för barnets bästa. Barnets bästa är en av barnkonventionens grundläggande principer och återfinns i barnkonventionens artikel 3 som anger att barnets bästa ska beaktas vid alla åtgärder som rör barn. Detta framgår även av 1 § 5 st. LVU som anger att vad som är bäst för barnet ska vara avgörande vid beslut enligt LVU. Bestämmelsen om barnets bästa i LVU har fått en snävare formulering än den som framgår av barnkonventionens artikel 3. Anledningen till detta är då artikel 3 enligt lagförarbetena anses ge utrymme för att andra intressen kan vara avgörande vid bedömningen av vilka åtgärder som ska vidtas. När det handlar om samhällets mest utsatta barn ska det emellertid inte finnas några andra intressen att ta hänsyn till. Bestämmelsen i LVU anger därför att barnets bästa ska vara *avgörande* vid beslut, vilket innebär att inga andra intressen kan komma i vägen gällande vad som är bäst för barnet.⁶⁴

Barnets bästa infördes som bestämmelse i LVU år 2003. Av lagförarbetena till 2003 års förändring framgår inte att införandet skulle innebära någon förändring gällande hur lagen ska tillämpas. Tvångsvård ska, som redogjorts tidigare, beslutas utifrån förutsättningarna i 2 § LVU och det framgår inte i förarbetena att denna bedömning efter införandet skulle se annorlunda ut. Införandet av bestämmelsen om barnets bästa i LVU uppfattas således som ett tydliggörande om att det är barnets bästa som ska vara det avgörande i bedömningen om tvångsvård ska beslutas eller ej.⁶⁵

Nedan redogörs vad barnets bästa innebär och hur det ska beaktas i fråga om tvångsvård av barn.

4.1 Definition av barnets bästa

Barnets bästa finns varken definierat i LVU eller i barnkonventionen. En del myndigheter anser att det bör finnas en tydligare definition och konkretisering av vad barnets bästa innebär.⁶⁶ Att fastställa en definition är emellertid svårt eftersom innebörden förändras över tid och är beroende av i vilket samhälle den tillämpas. Värderingar i samhället och synen på barn och deras behov förändras ständigt och i och med detta så påverkas även vad som anses vara barnets bästa. Vad som är barnets bästa skiljer sig även från fall till fall eftersom varje barn är en individ med olika förutsättningar och behov.⁶⁷ Vad som är bäst för ett barn är behöver inte vara detsamma som vad som är bäst för ett annat barn. Det finns även olika uppfattningar gällande

---

⁶³ SOU 2015:71, s. 44.

⁶⁴ Prop. 2002/03:53, s. 77, 105.

⁶⁵ Prop. 2002/03:53, s. 76, 77.

⁶⁶ Prop. 1996/97:124, s. 98.

⁶⁷ Singer, Anna, 2019. *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*. Sjunde upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik, s. 21, 22.

vad som är barnets bästa.⁶⁸ Därmed kan barnets bästa justeras och definieras utifrån det enskilda barnets situation och behov.⁶⁹

4.2 Bedömning av barnets bästa

Bedömningen av barnets bästa vid tvångsvård är en process med flera steg där både ett objektivt och subjektivt perspektiv ska tillämpas. Dels ska vetenskap och beprövad erfarenhet beaktas, vilket innebär att underlag inhämtas från experter som har kunskap om barnet, och dels ska hänsyn tas till det som barnet själv ger uttryck för i enlighet med barnkonventionens artikel 12.⁷⁰ Vidare måste hänsyn tas till barnets fysiska och psykiska välbefinnande samt utveckling och så långt som det är möjligt ska både kortsiktiga och långsiktiga effekter beaktas.⁷¹ Det behöver således göras en utvärdering av eventuella positiva eller negativa konsekvenser för barnet där olika förslag till lösningar analyseras och vägs mot varandra.⁷²

I lagförarbetena anges att när barn har blivit utsatt för försummelse i hemmet krävs en helhetsbild av vad som är barnets bästa.⁷³ Samtidigt måste bedömningen göras i varje enskilt fall med utgångspunkt i de specifika omständigheterna för det enskilda barnet. Hänsyn måste tas till det enskilda barnets behov och intressen.⁷⁴

4.2.1 Barnets behov

Vid bedömningen av barnets bästa måste hänsyn tas till det enskilda barnets behov. I lagförarbetena framgår att specialistundersökningar och utlåtande bör användas för att klargöra det enskilda barnets särskilda behov i det aktuella fallet.⁷⁵ Barns behov kan enbart bedömas av yrkespersoner som har särskild expertis gällande barns utveckling och som har erfarenhet av att arbeta med barn.⁷⁶ Barnets utsatthet i en sådan här situation bör emellertid beaktas så att barnet inte behöver möta fler handläggare eller specialister än nödvändigt. Det är således en svår balansgång som kräver god samverkan mellan olika myndigheter.⁷⁷

Det mest grundläggande behovet ett barn har är att få den omvårdnad och det skydd som det behöver för att överleva och utvecklas.⁷⁸ Av 6 kap. 1 § FB framgår att barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Barnets rätt till omvårdnad omfattar både den fysiska och den psykiska omsorgen. Den fysiska omsorgen handlar om materiella behov såsom bostad och uppehälle och möjlighet att utbilda sig efter sina önskemål, behov och förutsättningar.⁷⁹ Den

---

⁶⁸ SOU 2000:77, s. 69.

⁶⁹ Barnombudsmannen, 2013. *Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) om Barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet*, s. 10.

⁷⁰ SOU 1997:116 och Prop. 2012/13:10, s. 36.

⁷¹ Prop. 2002/03:53, s. 77.

⁷² Prop. 1996/97:124, s. 99-100.

⁷³ Prop. 2002/03:53, s. 60.

⁷⁴ Barnombudsmannen, 2013. *Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) om Barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet*, s. 13.

⁷⁵ Prop. 2002/03:53, s. 60.

⁷⁶ Barnombudsmannen, 2013. *Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) om Barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet*, s. 20.

⁷⁷ Prop. 2002/03:53, s. 60.

⁷⁸ SOU 1997:116.

⁷⁹ Bris, 2020. *Barnets rättigheter i familjen*. <https://www.bris.se/for-vuxna-om-barn/barnets-rattigheter/barnets-rattigheter-i-familjen/>. (hämtad 2020-05-08).

psykiska omsorgen handlar om att barnet får omtanke, trygghet och förståelse och att barnet får uppfostran av sina föräldrar.⁸⁰ I barnets rätt till trygghet handlar det om att ha någon att lita på och få leva i ett stabilt förhållande. I en god fostran ligger att barnet ska känna sig behövd och får pröva sin förmåga och utveckla sin kapacitet samt lära sig ta ansvar för sitt handlande för att sedan klara sig på egen hand.⁸¹ I bestämmelsen gällande kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling ingår både fysisk och psykisk misshandel.

I lagförarbetena anges att den lösning som är bäst för barnet är den som bäst kan antas främja att barnet får sina grundläggande behov tillgodosedda.⁸² Om det bedöms att föräldrarna inte kan tillgodose barnets behov och barnets behov bättre kan tillgodoses med vård utanför hemmet är alltså tvångsvård med stöd av 2 § LVU i enlighet med barnets bästa.

Samtidigt är barnets behov av sina föräldrar också en viktig aspekt att ta hänsyn till. Forskning visar att kontinuitet i barnets relation till föräldrarna är ett av barns mest grundläggande behov.⁸³ Det är hos föräldrarna som barnets fostran i första hand ska ske då det är den naturliga miljön för barnets utveckling och välfärd. Med tanke på vilka följder det kan ha för barnet att skiljas från sina föräldrar bör detta bara användas som en sista utväg och i första hand bör mindre ingripande åtgärder utföras.⁸⁴ Det är emellertid avgörande att föräldrarna handlar med omtanke och låter barnets behov gå före det egna intresset för att barn ska växa upp under trygga förhållanden.⁸⁵ Om barnets grundläggande behov åsidosätts så kan ett åtskiljande vara nödvändigt för att skydda barnet.⁸⁶

Bedömningen av barnets bästa handlar således om att se barnets behov. Vad barnet i det enskilda fallet har för behov och huruvida föräldrarna kan tillgodose detta eller ej.

4.2.2 Barnets intresse

Vid bedömningen av vad som är barnets bästa måste hänsyn även tas till barnets eget intresse, med beaktande av barnets ålder och mognad.⁸⁷ Barnets enskilda intresse omfattar barnets uppfattning, vilja, önskingar och upplevelse av sin situation. För att hänsyn ska kunna tas till barnets intresse krävs det att barnet själv får ge uttryck för sin mening.⁸⁸ Detta framgår av 36 § LVU som anger att barnet ska ha möjlighet att framföra sina åsikter. Barnet kan ofta bäst själv berätta hur det har det eller vill ha det. Dock kan inte barnet alltid framföra sina åsikter. Barnet kan t.ex. vara så litet eller så illabehandlad att det inte har lärt sig tala.⁸⁹ Om barnet inte kan framföra sina åsikter ska barnets inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt.⁹⁰

---

⁸⁰ Bris, 2020. *Barnets rättigheter i familjen*. <https://www.bris.se/for-vuxna-om-barn/barnets-rattigheter/barnets-rattigheter-i-familjen/>. (hämtad 2020-05-08).

⁸¹ Prop. 1981/82:168, s. 59.

⁸² Prop. 1981/82:168.

⁸³ SOU 1997:116

⁸⁴ Barnombudsmannen, 2013. *Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) om Barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet*, s 15.

⁸⁵ Prop. 1981/82:168, s. 18.

⁸⁶ Barnombudsmannen, 2013. *Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) om Barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet*, s 15.

⁸⁷ Prop. 1996/97:124, s. 100.

⁸⁸ Mattsson, Titti, *Barnets mening i LVU-processen*. Socialvetenskaplig tidskrift nr 1 1998, s. 46

⁸⁹ Schiratzki, Johanna, 2019. *Barnrättens grunder*. Sjunde upplagan. Lund: Studentlitteratur, s. 32–33.

⁹⁰ 36 § LVU.

Att barnet själv ska ge uttryck för sin vilja förutsätter dock att barnet vistas i en trygg miljö och inte påverkas av någon enskild vuxen.⁹¹ Om barnet känner press från någon förälder eller inte vågar berätta om sin hemmiljö kan detta leda till en felaktig bild av barnets vilja och situation. Det är inte alltid då barnets vilja är det som anses vara bäst för barnet. I de situationer barnets vilja inte stämmer överens med vad som anses vara barnets bästa måste en avvägning mellan barnets behov och barnets vilja ske. Det måste emellertid läggas stor vikt vid barnets egen vilja.⁹²

I HFD 2017 ref. 42 uppkom frågan om de uppgifter ett barn själv lämnat om missförhållanden i hemmet är tillräckligt tillförlitliga för att läggas till grund för bedömningen av om förutsättningarna för vård enligt 2 § LVU är uppfyllda. I målet angav HFD att det vid värderingen av dessa uppgifter bland annat bör beaktas på vilket sätt uppgifterna lämnats, i vilken kontext och om berättelsen är sammanhängande och konsekvent. Även barnets ålder och mognad samt dess förståelse för innebörden och konsekvenserna av de lämnade uppgifterna bör enligt HFD beaktas. HFD anförde med hänsyn till lagstiftningens syfte att även ett yngre barns uppgifter måste kunna tillmätas sådan tyngd att de ensamma kan ligga till grund för ett beslut om tvångsvård. Vidare betonade HFD att barnets egen berättelse liksom barnets subjektiva upplevelse av hemförhållandena måste väga tungt i bedömningen av uppgifternas tillförlitlighet. Utifrån vad som framkommit i utredningen fann HFD att det inte fanns någon anledning till att ifrågasätta barnets berättelse. Följaktligen ansåg HFD att det med tillräcklig grad av säkerhet utretts att de missförhållanden som barnet berättat faktiskt hade förekommit. HFD bedömde att missförhållandena i hemmet var av sådan omfattning att de innebar en påtaglig risk för att barnets hälsa och utveckling skulle skadas. HFD fann därmed förutsättningar för att bereda barnet vård med stöd av 2 § LVU.

Studier visar att barnets rätt att få uttrycka sin mening är mycket begränsad och att det därmed finns svårigheter med att definiera barnets enskilda intresse. Om barnets enskilda intressen inte klargörs så kommer detta inte att beaktas i beslutet gällande tvångsvård.⁹³ Detta innebär att barnets bästa till fullo inte kan fastställas eller tillgodoses. HFD 2017 ref. 42 visar på hur viktigt det är att beakta det barnet ger uttryck för. I vissa fall, som just detta ovan, är barnets berättelse det enda som finns att gå på. Därför är det viktigt att barnets berättelse och intresse blir klarlagt för att kunna fastställa barnets bästa.

4.3 Barnets bästa vid tvångsvård

I HFD 2017 ref. 42 betonades att LVU är en skyddslagstiftning för utsatta barn och att vad som är barnets bästa alltid måste vara avgörande vid beslut. I målet angav HFD att barnets bästa måste ges företräde vid en konflikt mellan barnets bästa och andra intressen. Tvångsvård är en mycket ingripande åtgärd både för barnet och för barnets familj och det måste därför ställas höga krav på den utredning som ska ligga till grund för omhändertagandet. Vidare yttrade HFD att bedömningen av riskerna för barnet måste byggas på väl underbyggda antaganden, men att en viss osäkerhet emellertid måste accepteras. I HFD 2018 ref. 6 betonades att en felaktig bedömning av om det förekommit missförhållanden i hemmet kan leda till att ett barn utan grund separeras från sina föräldrar. Med det sagt måste det åtminstone krävas att det är sannolikt att brister i omsorgen enligt 2 § LVU föreligger. HFD yttrade å andra sidan att LVU är en

---

⁹¹ SOU 1997:116.

⁹² Singer, Anna, 2019. *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*. Sjunde upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik, s. 40.

⁹³ Mattsson, Titti, *Barnets mening i LVU-processen*. Socialvetenskaplig tidskrift nr 1 1998, s. 52.

skyddslagstiftning där barnets intresse måste stå i fokus. Vid prövningen av om det föreligger brister i omsorgen måste därför beaktas att en felaktig bedömning kan leda till att barn som far illa i hemmet inte säkerställs skydd. Med det sagt bör beviskravet därför inte ställas högre än vad nyss sagts.

I HFD 2012 ref. 35 uppkom frågan om den risk för skada som en separation från ett familjehem kan medföra ska vägas in i bedömningen av om vården ska upphöra. Målet rörde sig om ett barn i fyraårsåldern som sedan åtta månaders ålder bott i ett familjehem efter att ha vårdats enligt LVU på grund av missförhållanden i hemmet. Av utredningen framkom att barnet hade en mycket stark och trygg anknytning till familjehemmet och att en separation skulle innebära en allvarlig risk för skada av barnets hälsa och utveckling. Socialnämnden anförde att den anknytning som barnet hade till familjehemmet och den skada som barnet skulle riskera att lida om hon flyttade från hemmet var faktorer som borde vägas in i bedömningen av om vården ska upphöra. HFD yttrade emellertid att dessa faktorer inte kunde tas hänsyn till. HFD menade att dessa faktorer istället får beaktas vid en prövning av frågan om flyttningsförbud eller vårdnadsöverflyttning enligt 24 respektive 13 §§ LVU. HFD fann således att risken för skada som en separation från ett familjehem kan medföra inte ska vägas in i bedömningen av om vårdbehov fortfarande föreligger.

Socialnämnden ansåg emellertid att en motsvarande prövning som görs gällande flyttningsförbud måste kunna göras även när det gäller upphörande av vård enligt LVU. Nämnden menade att det inte kunde vara lagstiftarens avsikt att ett barn med särskilt vårdbehov och som har en trygg anknytning till sina familjehemsföräldrar och riskerar att skadas vid en flytt ska ha ett sämre skydd vid en prövning av upphörande av vård enligt LVU än vid en prövning av flyttningsförbud.

LVU är en skyddslagstiftning som ska tillförsäkra barnets bästa. HFD ansåg emellertid inte att bestämmelsen i 1 § 5 st. LVU om barnets bästa innebär att överväganden som enbart är relaterade till risken för skada vid en separation från ett familjehem ska vägas in i bedömningen av om vården ska upphöra. HFD anförde att det genom åren har lagts fram förslag om att risken för skada vid en separation från familjehemmet ska kunna vägas in i bedömningen av om vården ska upphöra, men att förslagen inte har lett till någon ändring lagstiftning och att det därför ska tolkas som att sådana faktorer inte ska ingå i bedömningen.

Förslag om detta har även tagits upp i SOU 2015:71. Där framgick det att nuvarande regler om vårdens upphörande innebär att två rättsprocesser kan uppstå, en som prövar om vård ska upphöra och en som prövar om barnet tar skada av en hemflyttning (flyttningsförbud). Detta ansågs inte vara förenligt med barnets bästa och det anfördes därför att det borde införas en ny bestämmelse gällande att barnets bästa ska vara avgörande vid prövningen om vård ska upphöra. Detta för att det skulle säkerställa att det i prövningen ingår en bedömning avseende barnets inställning, om barnet sedan låg ålder eller under lång tid har vårdats i familjehemmet, barnets umgänge med och relation till vårdnadshavarna samt om barnet har en nära relation och god anknytning till familjehemsföräldrarna. Detta ansågs kunna leda till att en prövning av flyttningsförbud inte skulle behövas då samma bedömningar skulle ingå vid prövningen om upphörande av vård.⁹⁴ Av vad som framgår av SOU 2015:71 kan det därmed tolkas att det med hänsyn till barnets bästa bör göras en bedömning avseende huruvida barnet kan ta skada av en separation från familjehemmet vid prövningen om vården ska upphöra. En bedömning av vad som är barnets bästa bör beakta alla aspekter. Det har tidigare konstaterats att barn behöver kontinuitet och möjlighet att knyta an till vuxna. Om barnets bästa innebär beaktande av barnets

---

⁹⁴ SOU 2015:71, s. 51.

behov bör därför även beaktandet av barnets behov av kontinuitet ingå. Med det sagt hade domstolen med hänsyn till barnets bästa, kunnat väga in den risk för skada som en separation från ett familjehem kan medföra i bedömningen av om vården ska upphöra, men valde således inte att göra detta. SOU 2015:71 understryker att tryggheten och stabiliteten för barn som tidigt eller under lång tid placerats i familjehem måste få större uppmärksamhet. Samhället måste kunna försäkra att en sådan ingripande åtgärd som tvångsvård leder till en trygg, säker och ändamålsenlig vård med ett tydligt barnperspektiv och som ger en trygghet på långsikt.⁹⁵

RÅ 2009 ref. 64 gällde ett barn i ettårsåldern som sedan födsel varit placerad på en familjegård tillsammans med sin moder då modern till följd av en lindrig utvecklingsstörning hade omfattade brister i omsorgen. Socialnämnden ansåg att barnet skulle placeras i ett familjehem då modern, trots hjälp och stöd från familjehemmet, hade så omfattade brister i omsorgen att barnet inte fick sina behov tillgodosedda och att det därmed fanns en påtaglig risk för att barnets utveckling och hälsa skulle skadas. Modern föreslog emellertid att hon och barnet kunde bo i ett gemensamt boende med sin mor och hennes sambo och att socialnämnden kunde ställa upp med de ytterligare stödinsatserna som ansågs nödvändiga. I målet fann kammarrätten att barnet på kort tid skulle tillförsäkras behövlig vård på det sätt som modern föreslagit. På långsikt fann kammarrätten emellertid alltför många osäkerhetsfaktorer för att barnet skulle kunna garanteras nödvändig vård och omsorg under hela sin uppväxt. Kammarrätten anförde, med hänsyn till barnets bästa, att det i bedömningen om vård ska beredas måste beaktas både kortsiktigt och långsiktigt risker och att ett antagande om framtida sannolika risker krävs. Kammarrätten fann med stöd av det att behövlig vård endast kunde tillgodoses genom familjehemsplacering. Regeringsrätten ansåg emellertid att kammarrättens nämnda osäkerhetsfaktorer kring moderns vårdalternativ var alltför oklara och hypotetiska. Regeringsrätten fastställde att hypotetiska resonemang om framtida händelser inte kan ligga till grund för ett beslut om tvångsvård. Regeringsrätten fann mot denna bakgrund att det inte var visat att det på grund av brister i omsorgen fanns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skulle skadas och att förutsättningarna för tvångsvård enligt LVU därmed inte var uppfyllda.

Det har emellertid i lagförarbetena konstaterats att både kortsiktiga och långsiktiga effekter måste beaktas i bedömningen av vad som är barnets bästa⁹⁶ och att antaganden om framtida sannolikheter bör kunna göras. Om bedömningen av tvångsvård av barn inte får göras med hänsyn till framtida risk för skada, finns det en risk för att barnet inte omhändertas förrän skada redan har skett, vilket inte är i linje med barnets bästa.⁹⁷

5. Diskussion och slutsats

Uppsatsen har undersökt vilka rättsliga förutsättningar som krävs för att tvångsvård enligt 2 § LVU ska bli tillämplig, främst när det gäller brister i omsorgen. Uppsatsen har även undersökt på vilket sätt barnets bästa ska beaktas i det sammanhanget. Nedan förs en diskussion av det uppsatsen har behandlat.

---

⁹⁵ SOU 2015:71, s. 178, 295.

⁹⁶ Prop. 2002/03:53, s. 77.

⁹⁷ SOU 2015:71, s. 351.

5.1 Vad avses med brister i omsorgen enligt 2 § LVU och hur ska påtaglig risk för skada tolkas i det sammanhanget?

Av vad som framgått ovan så krävs en del rättsliga förutsättningarna för att tvångsvård enligt 2 § LVU ska bli tillämplig. Dels krävs att det saknas samtycke till den vård som socialnämnden anser behövlig, och dels krävs att det föreligger brister i omsorgen.

Uppsatsens fokus har bland annat varit att undersöka vad som avses med brister i omsorgen och hur påtaglig risk ska tolkas i sammanhanget. Av vad som framkommit avser brister i omsorgen en mängd olika situationer. Rent generellt kan sägas att rekvisitet handlar om situationer då ett barn utsätts för vanvård och inte får tillräcklig omvårdnad i sitt hem. Det kan handla om såväl fysiska som psykiska omsorgsbrister. I både lagförarbeten och praxis framkommer att brister i den fysiska omsorgen kan vara fråga om att barnet allvarligt missköts i fråga om hygien, kläder eller mat. Vidare kan det även omfatta fall då föräldrarna inte medverkar till att barnet får nödvändig medicinsk behandling. När det kommer till psykiska omsorgsbrister handlar det om att barnets känslomässiga och psykiska behov allvarligt eftersätts. Det kan t.ex. vara att barnet inte behandlas på ett lämpligt sätt i förhållande till sin ålder, vilket hindrar deras utveckling. Oftast föreligger brister i den psykiska omsorgen till följd av missbruk eller psykisk störning hos någon av föräldrarna. I rättspraxis har HFD emellertid anfört att en psykisk störning hos en förälder inte i sig kan utgöra grund för tvångsvård, utan enbart om det skulle medföra en påtaglig risk för skada av ett barns hälsa eller utveckling.

Att det föreligger brister i omsorgen räcker således inte, utan dessa brister måste även medföra påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas. Påtaglig risk för skada innebär att det ska finnas en klar och konkret risk för skada på barnets hälsa eller utveckling, det vill säga ett barns psykiska eller fysiska hälsa eller sociala utveckling. En övergående eller ringa risk för skada är alltså inte tillräcklig. Att det måste finnas en klar och konkret risk för skada framgick tydligt i RÅ 1995 ref. 46. HFD fann att det av de uttalanden som gjorts av barnpsykiatriska experter framgick betydande osäkerheter gällande både sannolikheten för skador hos barnet och vid vilken tidpunkt eventuella skador kan väntas uppkomma. De eventuella riskerna ansågs således inte tillräckligt konkreta för att en skaderisk faktiskt skulle föreligga. HFD bedömde därmed att det inte förelåg sådana brister i omsorgen som skulle medföra en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skulle skadas.

För att tvångsvård ska bli aktuellt krävs en viss omfattning av brister i omsorgen för att det ska medföra påtaglig risk för skada. Detta visas tydligt i RÅ 1992 ref. 6 där regeringsrätten inte ansåg att brister i omsorgen var av tillräcklig allvarlig karaktär för att barnet skulle blivit utsatt för vanvård. Socialnämnden hade anfört att det förekom omsorgsbrister på grund av bristande hygien, klädval, mathållning och sängtider och att barnet därför skulle beredas vård enligt LVU. Regeringsrätten anförde emellertid att för att brister i omsorgen ska leda till tvångsvård enligt LVU fordras att barnet missköts så allvarligt i fråga om hygien, kläder eller mat att barnet utsätts för vanvård. Förutsättningarna för tvångsvård enligt LVU var därmed inte uppfyllda.

Rättspraxis ovan visar på hur svårt det kan vara för att tvångsvård ska bli aktuellt då det krävs en viss omfattning och grad av omsorgsbristerna. Detta ställer högra krav på både utredningen och på självaste riskbedömningen. Av lagförarbeten framgår det dock att det inte får ställas för höga krav på riskbedömningen så att det krävs konstaterad skada för att tvångsvård med stöd av LVU ska bli tillämplig. Förarbetena framförde att en lag som är avsedd att utgöra skydd för barn aldrig får byggas på förutsättningen att ett barn redan har blivit utsatt för en konstaterad skada. Därmed kan det även krävas att göra ett antagande om framtida sannolika risker för skada. Så var fallet i RÅ 1995 ref. 64 där regeringsrätten i bedömningen huruvida påtaglig risk

för skada förelåg beaktade om det fanns risker för att skada skulle uppkomma senare, långt fram i tiden. I RÅ 2009 ref. 64 ansåg emellertid regeringsrätten att hypotetiska resonemang om framtida händelser inte kan ligga till grund för ett beslut om tvångsvård. Detta visar att det råder en viss skiljaktighet gällande hur riskbedömningen ska se ut.

I ett annat rättsfall, HFD 2018 ref. 6, betonades hur viktigt det är att beslutande av tvångsvård görs utifrån en korrekt bedömning med tungt vägande skäl då en felaktig bedömning kan leda till att ett barn utan grund separeras från sina föräldrar. Samtidigt kan en felaktig bedömning även leda till att barn som faktiskt far illa i hemmet inte säkerställs skydd. En riskbedömning är således svår att göra och det krävs att det görs en individuell riskbedömning med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet och med beaktande av barnets bästa.

5.2 På vilket sätt ska barnets bästa beaktas i fråga om tvångsvård enligt 2 § LVU, främst när det gäller brister i omsorgen?

Av vad som redogjorts i uppsatsen går det inte att en gång för alla fastställa vad barnets bästa innebär. Dels är begreppet relativt och vad som anses vara barnets bästa förändras över tid i takt med samhället. Dels så ska vad som är barnets bästa fastställas med utgångspunkt i det enskilda fallet med hänsyn till det enskilda barnets behov och intresse. Med det sagt bör definitionen av barnets bästa, enligt min mening, heller inte fastställas då själva begreppet i sådana fall helt skulle förlora sitt värde och syfte. Bedömningen av barnets bästa skulle då bli standardiserad istället för individualiserat och bedömningen av vad som är barnets bästa i det enskilda fallet skulle då bli problematiskt.

Barnrättskommittén har angett att barnets bästa dels är ett tillvägagångssätt där utvärdering av eventuella positiva eller negativa konsekvenser för barnet måste ingå. Vidare nämndes att beslutsmotiveringen uttryckligen måste visa att hänsyn har tagits till barnets bästa, det vill säga att den beskriver hur hänsyn har tagits till barnets bästa, vad som har ansetts vara barnets bästa, vilka kriterier detta grundas på samt hur barnets intressen har vägts mot andra intressen. Detta innebär att barnets bästa ska i fråga om tvångsvård ska beaktas i det enskilda fallet utifrån det enskilda barnets intresse och behov.

Uppsatsen har redogjorts för vad barnet enligt lagen har för grundläggande behov. Av 6 kap. 1 § FB framgår att barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. I lagförarbetena anges att den lösning som är bäst för barnet är den som bäst kan antas främja att barnet får sina grundläggande behov tillgodosedda. Om det bedöms att föräldrarna inte kan tillgodose barnets behov och barnets behov bättre kan tillgodoses med vård utanför hemmet kan alltså tvångsvård med stöd av 2 § LVU vara i enlighet med barnets bästa. Barnets behov av sina föräldrar måste emellertid också beaktas. Som konstaterats så visar forskning att ett av barnets mest grundläggande behov är kontinuitet i barnets relation till föräldrarna. Med tanke på vilka följder det kan ha för barnet att skiljas från sina föräldrar bör detta enbart användas som en sista utväg. Det finns emellertid fall där barn inte får växa upp i ett stabilt förhållande och där barnets behov av kontinuitet och anknytning försummas. I sådana fall kan det vara för barnets bästa att beredas vård utanför hemmet.

Av uppsatsen har det vidare framgått att hänsyn måste tas till barnets eget intresse för att kunna fastställa barnets bästa. Det måste dock göras med beaktande av barnets ålder och mognad. Barnet kan ofta bäst själv berätta hur det har det eller vill ha det. I HFD 2017 ref. 42 framgick tydligt hur viktigt det är att beakta det barnet ger uttryck för. I fallet bedömde HFD att de uppgifter ett barn själv hade lämnat om missförhållanden i hemmet var tillräckligt tillförlitliga

för att ensamt ligga till grund för tvångsvård. Det finns således fall, som i HFD 2017 ref. 42, där barnets berättelse är det enda som finns att gå på. Därför är det viktigt att barnets berättelse och intresse blir klarlagt för att kunna fastställa barnets bästa.

5.3 Barnets bästa förenlighet med tvångsvård av barn

Av vad som redovisats i uppsatsen, framgår tydligt att de rättsliga förutsättningarna för tvångsvård enligt 2 § LVU och barnets bästa är sammanlänkade. För att tvångsvård enligt 2 § LVU ska komma på tal måste det föreligga brister i omsorgen där barnets behov inte tillgodoses. Vidare måste dessa omsorgsbrister medföra en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas. Det måste således göras en individuell riskbedömning med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Att beakta barnets bästa kräver också en individuell bedömning med utgångspunkt i det enskilda fallet. Barnets bästa handlar om att klarlägga det enskilda barnets behov och intresse och bedöma huruvida barnets behov tillgodoses av föräldrarna. Detta stämmer väl överens med bedömningen av de rättsliga förutsättningarna för tvångsvård enligt 2 § LVU. Rent teoretiskt stämmer barnets bästa på så sätt väl överens med tvångsvård enligt 2 § LVU. I praktiken blir det emellertid svårare.

Vad som anses vara barnets bästa är svårt att bedöma och är även svårt att bedöma huruvida föräldrarna tillgodoser barnets behov eller om det föreligger brister i omsorgen som kan medföra påtaglig risk för skada. Det blir även problematiskt när överinstansernas gör olika bedömningar gällande vad som får ingå i en riskbedömning och inte har ett enhetligt förfarande. I RÅ 2009 ref. 64 anförde regeringsrätten att hypotetiska resonemang aldrig får ligga till grund för tvångsvård, medan regeringsrätten i RÅ 1995 ref. 64 å andra sidan tog hänsyn till framtida risker för skada. Detta skapar oklarhet gällande hur riskbedömningen ska se ut. En sådan ingripande åtgärd som tvångsvård kräver emellertid att riskbedömningen görs på ett rättssäkert och korrekt sätt, eftersom felaktig bedömning kan leda till att ett barn utan grund separeras från sina föräldrar eller tvärtom inte omhändertas och därmed riskerar att fara illa. Det kan därför anses att det bör finnas tydligare riktlinjer kring hur en riskbedömning ska se ut och vilka faktorer som ska ingå.

LVU är en skyddslagstiftning för barn som syftar till att skydda barn och förhindra att de far illa. I lagen anges att barnets bästa ska vara avgörande vid beslut. Bedömningen om tvångsvård föreligger bör således beakta alla aspekter, kortsiktiga och långsiktiga, nutida och framtida, för att på så sätt tillgodose barnets bästa och se till att barn får det skydd de behöver. Tvångsvård ska beakta alla behov barn i det enskilda fallet har och alla risker för skada som kan uppstå, då detta är i enlighet med barnets bästa. Även fast det av rättspraxis framgår att risken för skada som en separation från ett familjehem kan medföra inte ska vägas in i bedömningen av om vårdbehov föreligger, kan detta enligt min mening inte vara i enlighet med barnets bästa. Barn har behov av kontinuitet och en trygg och stabil anknytning, och dessa behov ska inte glömmas bort. Om bedömningen av tvångsvård av barn inte beaktar alla aspekter och alla behov barn har, finns det en risk att barn inte tillförsäkras det skydd de behöver, vilket inte är i linje med barnets bästa eller med LVU som skyddslagstiftning.

5.4 Slutsats

Som en slutsats kan nämnas att brister i omsorgen avser en mängd olika situationer och kräver en viss omfattning och karaktär för att de ska anses medföra en påtaglig risk för skada. För att tvångsvård ska bli tillämpligt krävs således en individuell riskbedömning med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet och med beaktande av barnets bästa. Huruvida tvångsvård av barn är förenligt med barnets bästa beror på det specifika fallet. Dels måste barnets bästa

beaktas med hänsyn till vad för behov barnet har och hur dessa behov tillgodoses av föräldrarna. Dels måste det beaktas vad för brister i omsorgen som föreligger och huruvida dessa medför påtaglig risk för skada. Rent teoretiskt kan barnets bästa anses vara förenligt med de rättsliga förutsättningarna för tvångsvård enligt 2 § LVU. I praktiken blir det emellertid svårare då fastställandet av både barnets bästa och de rättsliga förutsättningarna kräver en omfattande bedömning. Diskussionsfrågor som uppkommit under uppsatsens gång är huruvida de rättsliga förutsättningarna är tillräckligt preciserade i formuleringen i lagtexten och om det behövs en tydligare anvisning gällande hur riskbedömningen ska se ut för att säkerställa att barnets bästa faktiskt tillgodoses. Detta är något som hade varit intressant att utreda vidare men som, med hänsyn till uppsatsens omfång, lämnas för vidare forskning.

6. Källförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1981/82:168 *om vårdnad och umgänge m.m.*

Prop. 1989/90:28 *Vård i vissa fall av barn och ungdomar.*

Prop. 1996/97:124 *Ändring i socialtjänstlagen.*

Prop. 2002/03:53 *Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.*

Prop. 2012/13:10 *Stärkt stöd och skydd för barn och unga.*

Statens offentliga utredningar

SOU 1997:116 *Barnets Bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige.*

SOU 2000:77 *Omhändertagen - Samhällets ansvar för utsatta barn och unga.*

SOU 2015:71 *Barns och ungas rätt vid tvångsvård – Förslag till ny LVU.*

Övrigt

Socialstyrelsens allmänna råd, (SOSFS 1997:15), *Tillämpningen av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.*

Socialstyrelsen, 2009. *Barnets rätt och LVU Om barnet i rättsprocessen.*

Barnombudsmannen, 2020. *Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr.14 (2013) om barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet.*

Litteratur

Hellner, Jan, 1994. *Rättsteori. En introduktion.* Andra upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik.

Nääv, Maria & Zamboni, Mauro, 2018. *Juridisk metodlära.* Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Schiratzki, Johanna, 2019. *Barnrättens grunder.* Sjunde upplagan. Lund: Studentlitteratur.

Singer, Anna, 2019. *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle.* Sjunde upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik.

Svensson, Gustav, 2012. *Högsta förvaltningsdomstolen och tvångsvården. Om betydelsen i rättssäkerhetshänseende av domstolens domar angående LVU och LVM.* Stockholm: Norstedts Juridik.

Artiklar

Mattsson, Titti, *Barnets mening i LVU-processen.* Socialvetenskaplig tidskrift nr 1 1998.

Elektroniska källor

Bris (2020). *Barnets rättigheter i familjen*. <https://www.bris.se/for-vuxna-om-barn/barnets-rattigheter/barnets-rattigheter-i-familjen/> (hämtad 2020-05-08)

Domstolsavgörande

RÅ 1992 ref. 6.

RÅ 1995 ref. 39.

RÅ 1995 ref. 46.

RÅ 1995 ref. 64.

RÅ 1996 ref. 61.

RÅ 1999 not 83.

RÅ 2009 ref. 64.

HFD 2012 ref. 35.

HFD 2017 ref. 42.

HFD 2018 ref. 6.